

Prešovská univerzita v Prešove

Pedagogická fakulta

**VZDELÁVANIE A SPOLOČNOSŤ
VI.**

Medzinárodný nekonferenčný zborník

Renáta Bernátová, Tetyana Nestorenko (Eds.)

PREŠOV 2021

Názov: Vzdelávanie a spoločnosť VI.

Editorky: doc. RNDr. Renáta Bernátová, PhD.
doc. Tetyana Nestorenko, PhD.

Recenzenti: doc. PaedDr. Ján Kancír, PhD.
prof. Igor Liman

Rozsah: 451 strán

Vydanie: prvé

Vydavateľ: Prešovská univerzita v Prešove, 2021

Publikácia bola vydaná elektronicky v Digitálnej knižnici UK PU:
<http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova16>

Za odbornú a jazykovú stránku zborníka zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov.

Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

© Renáta Bernátová, Tetyana Nestorenko, 2021

© Prešovská univerzita v Prešove, 2021

ISBN 978-80-555-2729-1

EAN 9788055527291

SAMOOCENA UMIEJĘTNOŚCI I KOMPETENCJI KONIECZNYCH W PRACY NAUCZYCIELA Wczesnej Edukacji Dziecka w percepcji studentów w Polsce, Słowacji i Czech /doniesienie z badań/	116
Aleksandra Kruszewska, Renáta Bernátová	
TEAMWORK AS A PART OF THE INNOVATIVE EDUCATIONAL PROCESS: EXPERIENCE OF AMERICAN MEDICAL COLLEGES	122
Alla Kulichenko	
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	127
Марія Лавренова, Наталія Лалак, Тетяна Молнар, Любов Фенчак	
BACHELOR-TRANSLATOR'S PROFESSIONAL COMPETENCE TRAINING FOR THE COMPETITIVE LABOR MARKET	138
Yanshi Liu	
СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА.....	145
Ганна Товканець, Оксана Мартин	
РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ З МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ В ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ.....	151
Оксана Товканець	
INCLUSIVE AND RESOURCE CENTER IN THE STRUCTURE OF A HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT	158
Zoriana Udych	
CURRENT STATE OF PROFESSIONAL TRAINING OF COMPETENT SPECIALISTS IN THE FIELD OF HOSPITALITY. TAKING INTO ACCOUNT THE FACTOR OF ACTION COVID-19	163
Andriy Vindyk, Sergiy Tsviliy, Darya Gurova	
РОЛЬ ПРОГРАМИ ERASMUS+ В РОЗВИТКУ У СТУДЕНТІВ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ SOFT SKILLS	185
Марина Гудзь, Петро Гудзь, Карина Стуконог	
АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОНЯТЬ «КОМПЕТЕНТНІСТЬ», «КОМПЕТЕНЦІЯ» В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ	195
Альона Лазаренко	
З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ.....	199
Юрій Немченко, Олександр Кучменко	
ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦІВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	206
Микола Пелипенко	
РОЛЬ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ	214
Олександр Сакало	
НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «МЕХАНІКА РОБОТІВ» В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ-МЕХАНІКІВ	221
Андрій Шостачук, Галина Райковська	
SEKCIA: SPECIÁLNA PEDAGOGIKA.....	228
ФОРМУВАННЯ ЗНАТЬ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОГО ЗМІСТУ В УЧНІВ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В ІГРОВІЙ СПОСІБ	229
Юрій Косенко, Оксана Боряк	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ НАСЕЛЕННЯ ДІЯМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	236
Ігор Васильєв, Андрій Прусський, Василь Тищенко	

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Марія Лавренова, Наталія Лалак, Тетяна Молнар, Любов Фенчак

Marija Lavrenova, Natalia Lalak, Tatiana Molnar, Lyubov Fenchak

Анотація

Статтю присвячено проблемі підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування соціальної компетентності молодших школярів. Дослідниками визначено теоретичне підґрунтя порушеної проблеми; з'ясовано сутність, зміст та особливості формування соціальної компетентності у здобувачів початкової освіти. Зазначено, що соціалізація – це складний процес входження дитини в соціум у результаті активного засвоєння нею соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в суспільстві. У процесі соціалізації у молодших школярів формуються соціальні компетентності, що дає їм змогу стати дієздатними учасниками соціальних взаємин. Зазначено, що формуванню соціальної компетентності молодших школярів сприяє педагогічна майстерність сучасного вчителя початкових класів, розкрито досвід підготовки майбутніх фахівців до формування соціальної компетентності молодших школярів.

Abstract

The article is devoted to the problem of preparing future teachers of elementary classes to the formation of social competence of junior schoolchildren. Researchers defined the theoretical basis of an impaired problem; the essence, content and peculiarities of the formation of social competence in elementary education benefits is found out. It is noted that socialization is a complex process of entering the child in society as a result of active assimilation of social experience, social roles, norms, values necessary for successful life in society. In the process of socialization in junior schoolchildren, social competencies are formed, which enables them to become a capable participants in social relations. It is noted that the formation of social competence of junior schoolchildren promotes the pedagogical skills of the present class teacher, the experience of training future specialists in the formation of social competencies of junior schoolchildren is revealed.

Ключові слова: компетентність, соціальна компетентність, молодший школяр, соціалізація, фахова підготовка вчителя початкових класів.

Key words: competence, social competence, junior high school student, socialization.

Вступ

В умовах сьогодення, коли життя вимагає від людини активної соціальної та громадянської позиції і відповідальних дій у різних практичних ситуаціях, проблема формування у здобувачів освіти соціальної компетентності є однією з пріоритетних. У Законі України «Про освіту» зазначено, що реалізація мети повної загальної середньої освіти забезпечує формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для

її успішної життєдіяльності. Серед них – соціальна компетентність. Значущість цього питання визначена і в Концепції «Нова українська школа» (2017), де зацентровано увагу, що громадянська і соціальна компетентності є ключовими, інтегруються за допомогою всіх освітніх галузей та спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських навичок співжиття і співпраці в суспільстві.

Особливе місце у процесі формування цих компетентностей належить початковій школі, адже саме тут молодші школярі соціалізуються. Соціалізація молодшого школяра це процес встановлення взаємин суб'єкта з соціумом на основі реалізації індивідуальної стратегії навчання, самопізнання та самореалізації особистості, що забезпечує знання, соціально орієнтовані мотиви і досвід особистості. В ході соціалізації людина формується як член того суспільства, до якого він належить. На цьому ступені розвиваються комунікативні уміння дітей, що дозволяють їм інтегруватися в суспільстві. В цей період закладаються основи ціннісних орієнтацій свідомого громадянина. До формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти мають долучатися як освітні установи, так і громадськість. Адже усім нам вже зараз варто усвідомити суть ідеї, яку обґрунтовували ще давньогрецькі мислителі: держава повинна виховувати громадян в дусі своєї філософії.

1. Теоретичне підґрунтя дослідження

На сьогодні зміст початкової освіти перебуває в процесі реформування та оновлення. Проблема формування соціальної компетентності у здобувачів початкової освіти та професійна підготовка майбутніх педагогів до здійснення такої діяльності не достатньо досліджена. Особливості компетентнісного підходу висвітлено у численних працях вітчизняних науковців Т. Байбара (2010), І. Зімньої (2004), А. Хуторського (2003) та ін. Теоретичні аспекти становлення соціальної компетентності особистості розкрито в наукових доробках І. Беха (2008), М. Докторович (2006), В. Шахрай (2008), А. Хуторського (2003) та ін. Вікові особливості формування соціальної компетентності молодших школярів досліджували: Н. Беккер (2015), І. Зімня (2004), О. Крузе-Брукс, 2007) та інші.

Мета статті: розкрити сутність та зміст соціальної компетентності, визначити особливості підготовки майбутніх учителів до формування соціальної компетентності у молодших школярів.

2. Сутність, зміст та особливості формування соціальної компетентності у здобувачів початкової освіти

Основою нової освітньої парадигми є формування компетентної особистості. У Державному стандарті початкової освіти (2018) компетентність визначена як набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, що складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці. Розглянемо, як трактують науковці дефініцію «компетентність» (Таб.1).

Таблиця 1

Тлумачення науковцями дефініції «компетентність»

Автор	Зміст поняття
Т.Байбара	Інтегративна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності (2010, с. 29).
І.Зімня	Володіння учнем компетенцією, що поєднується з його особистісним ставленням до предмета діяльності (2004, с. 48).
Нова українська	Інтегрована здатність особистості, яка набута в процесі

її успішної життєдіяльності. Серед них – соціальна компетентність. Значущість цього питання визначена і в Концепції «Нова українська школа» (2017), де зацентовано увагу, що громадянська і соціальна компетентності є ключовими, інтегруються за допомогою всіх освітніх галузей та спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських навичок співжиття і співпраці в суспільстві.

Особливе місце у процесі формування цих компетентностей належить початковій школі, адже саме тут молодші школярі соціалізуються. Соціалізація молодшого школяра це процес встановлення взаємин суб'єкта з соціумом на основі реалізації індивідуальної стратегії навчання, самопізнання та самореалізації особистості, що забезпечує знання, соціально орієнтовані мотиви і досвід особистості. В ході соціалізації людина формується як член того суспільства, до якого він належить. На цьому ступені розвиваються комунікативні уміння дітей, що дозволяють їм інтегруватися в суспільстві. В цей період закладаються основи ціннісних орієнтацій свідомого громадянина. До формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти мають долучатися як освітні установи, так і громадськість. Адже усім нам вже зараз варто усвідомити суть ідеї, яку обґрунтовували ще давньогрецькі мислителі: держава повинна виховувати громадян в дусі своєї філософії.

1. Теоретичне підґрунтя дослідження

На сьогодні зміст початкової освіти перебуває в процесі реформування та оновлення. Проблема формування соціальної компетентності у здобувачів початкової освіти та професійна підготовка майбутніх педагогів до здійснення такої діяльності не достатньо досліджена. Особливості компетентнісного підходу висвітлено у численних працях вітчизняних науковців Т. Байбара (2010), І. Зимньої (2004), А. Хуторського (2003) та ін. Теоретичні аспекти становлення соціальної компетентності особистості розкрито в наукових доробках І. Бега (2008), М. Докторович (2006), В. Шахрай (2008), А. Хуторського (2003) та ін. Вікові особливості формування соціальної компетентності молодших школярів досліджували: Н. Беккер (2015), І. Зимня (2004), О. Крузе-Брукс, 2007) та інші.

Мета статті: розкрити сутність та зміст соціальної компетентності; визначити особливості підготовки майбутніх учителів до формування соціальної компетентності у молодших школярів.

2. Сутність, зміст та особливості формування соціальної компетентності у здобувачів початкової освіти

Основою нової освітньої парадигми є формування компетентної особистості. У Державному стандарті початкової освіти (2018) компетентність визначена як набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, що складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці. Розглянемо, як трактують науковці дефініцію «компетентність» (Таб.1).

Таблиця 1

Тлумачення науковцями дефініції «компетентність»

Автор	Зміст поняття
Т.Байбара	Інтегративна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності (2010, с. 29).
І.Зимня	Володіння учнем компетенцією, що поєднується з його особистісним ставленням до предмета діяльності (2004, с. 48).
Нова українська	Інтегрована здатність особистості, яка набута в процесі

На основі узагальнення різних підходів та ключових смислових одиниць, ми розглядаємо соціальну компетентність як інтегративну здатність особистості, яка формується в результаті соціалізації та є системою, що включає в себе мотиви, цінності, соціальний досвід, здібності, знання та навички особистості, цілісність яких забезпечує ефективність взаємодії з іншими, самостійність пошуку конструктивних рішень проблем у практичних життєвих ситуаціях, можливість швидкої адаптації до нових умов життя і самореалізації.

Соціальну компетентність здобувачів початкової освіти ми визначаємо як їх здатність на основі набутих знань й особистісного досвіду відповідно до своїх вікових можливостей ефективно взаємодіяти з іншими та вирішувати соціальні проблеми, з якими вони зустрічаються у своєму повсякденному житті. Вона визначає здатність молодших школярів до повноцінного життя в соціумі, вмінні адаптуватися до змінних умов середовища.

Соціальна компетентність має інтегративний та системний характер, поєднує у собі інші компетентності, а також має свою внутрішню структуру.

І. Зімня (2004, с.26) зазначає, що всі компетентності є соціальними (бо їх формування відбувається в суспільстві), але до соціальної компетентності можна віднести такі: здоров'язберігаюча, громадянська, інформаційно-технологічна, соціальної взаємодії. М. Докторович (2006, с.87) у соціальній компетентності виділяє підкомпетентності: комунікативна, екстремальна, побутова, духовна, мовна, громадянська, моральна, соціально-психологічна, учбова та его-компетентність.

Отже, формування соціальної компетентності – складний і довготривалий процес. Дану компетентність дитина набуває передусім у сімейному колі: від батьків та інших членів родини. Проте особливе місце належить початковій школі, адже саме тут молодші школярі соціалізуються, отримують перші соціальні знання і досвід, у них формуються основні моральні цінності і норми поведінки; на цьому ступені розвиваються комунікативні уміння дітей, що дозволяють їм інтегруватися в оточення, в класний і шкільний колектив, а через нього в суспільство.

3. Особливості формування соціальної компетентності в учнів початкових класів

Молодший шкільний вік сприятливий для соціального розвитку дитини. Він характеризується перш за все новою соціальною ситуацією розвитку здобувача початкової освіти – новими зв'язками й взаємостосунками з дорослими, однолітками та соціумом в цілому. Головною особливістю цього періоду є зміна дитиною соціального середовища – з дитячого садка до школи та провідного виду діяльності – з гри на навчання. Стає новим соціальний статус – школяра. Усвідомлення дитиною того, що вона є виконавцем суспільно значимої діяльності, тобто навчання, сприяє розвитку навичок регуляції її поведінки (О.Савенко, 2012).

До новоутворень дітей молодшого шкільного віку відносяться:

–*довільність психічних процесів* – уміння самостійно ставити мету діяльності, керувати поведінкою, емоціями;

–*внутрішній план дії* – здатність планувати свої дії, зіставляти й обирати способи їх виконання;

–*уміння організувати навчальну діяльність* – самоорганізація, самооцінювання, самоконтроль;

–*рефлексія* – ставлення до себе та до інших людей, власні погляди на світ, самоаналіз,

–*орієнтація на зразок чи досвід у діях* (О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук

та інші, 2001).

Одним із основних особистісних утворень цього віку є також посилення мотивації як до навчання так і до спілкування. Дуже важливо щоб в дитині була сформована саме мотивація успіху. Це сприяє зміні стосунків як з дорослими, так і з однолітками (О.Савенко, 2012).

Аналіз літератури з проблеми дослідження дає підстави визначити показники, за якими характеризується соціальна компетентність молодших школярів. Зокрема, це:

- приймати соціальні правила і норми, знаходити правильні орієнтири для побудови своєї соціальної поведінки;

- проявляти гнучкість у сприйнятті нових вражень та їх оцінці, прилаштовуватися до вимог соціальної групи;

- добирати корисні для свого соціального розвитку ролі, поводитися відповідально, співвідносити чекання інших з власними можливостями і домаганнями, орієнтуватися у своїх правах та обов'язках;

- уміти брати до уваги думку інших людей, рахуватися з їхніми бажаннями та інтересами, визнавати сильні сторони;

- гнучко поводитися з партнерами по спілкуванню, адекватно реагувати на їхні слова і дії; вміти вислуховувати, погоджуватися, відстоювати власну точку зору, домовлятися, виявляти толерантність, емпатію;

- налагоджувати з однолітками та дорослими гармонійні взаємини, домовлятися з ними; уникати конфліктів або розв'язувати їх мирним шляхом, утримуватися від образливих слів та агресивних дій;

- оптимістично ставитися до труднощів, уміти мобілізуватися на їх подолання; проявляти витримку в стресових ситуаціях;

- гідно вигравати та програвати, контролювати та регулювати свою поведінку, утримуватися від негативних проявів;

- довіряти власному досвіду, спиратися на реалістичну самооцінку, уміти в разі потреби звернутися до інших;

- володіти мовленнєвим етикетом, бути здатною ініціювати, підтримати та культурно завершити розмову, уміти тримати дистанцію, відчувати межу бажаної-небажаної поведінки;

- орієнтуватися в понятті «авторитет», пов'язувати його зі справжніми чеснотами і цінностями, поводитися совісно за відсутності контролю з боку дорослих.

Дитина, прийшовши до школи, прагне до взаємодії з іншими людьми, але через недостатність досвіду вона не завжди може знайти спільну мову з однокласниками. Тому вчитель повинен сформувати в дітей основні навички соціальної взаємодії, спілкування. Поділяємо думку І. Бежа (2008, с.93), що розгортання певної позиції дитини щодо людей і речей призводить до можливості її необхідності реалізації накопиченого соціального досвіду в такій діяльності, яка найбільш адекватно відповідає рівню психічного й особистісного розвитку.

У молодшому шкільному віці дитина починає усвідомлювати свої індивідуальні якості, свою відмінність від інших і прагне до самоствердження серед однолітків та позитивної оцінки дорослих, особливо вчителя. Самооцінка дитини опосередковує її ставлення до себе, спілкування з іншими людьми і значно залежить від оцінки її діяльності й поведінки дорослими (батьками, вчителями). Навчальна діяльність, яка є провідною в цей період, має яскраво виражену суспільну значущість і ставить дитину в нову позицію стосовно дорослих і однолітків, змінює її самооцінку, перебудовує систему взаємини. З цього приводу психологи зазначають, що навчальна діяльність є суспільною за своїм змістом (у ній відбувається засвоєння усіх надбань культури та науки), суспільною за своїм сенсом (вона є суспільно значущою і суспільно оцінюючою), суспільною за своїм виконанням (виконується

відповідно до суспільно вироблених норм) (О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та інші, 2001).

Потрібно звертати велику увагу на те, щоб дитина в спілкуванні та взаємодії з іншими керувалася позитивними соціальними мотивами, а не, до прикладу, мотивами уникнення неприємностей. Як зазначають психологи, в системі мотивів спонукальних до навчальної діяльності молодших школярів, соціальні займають більше місця і здатні визначити позитивне відношення дітей до діяльності. Зміст соціальної компетентності представлено на рис. 1.2.

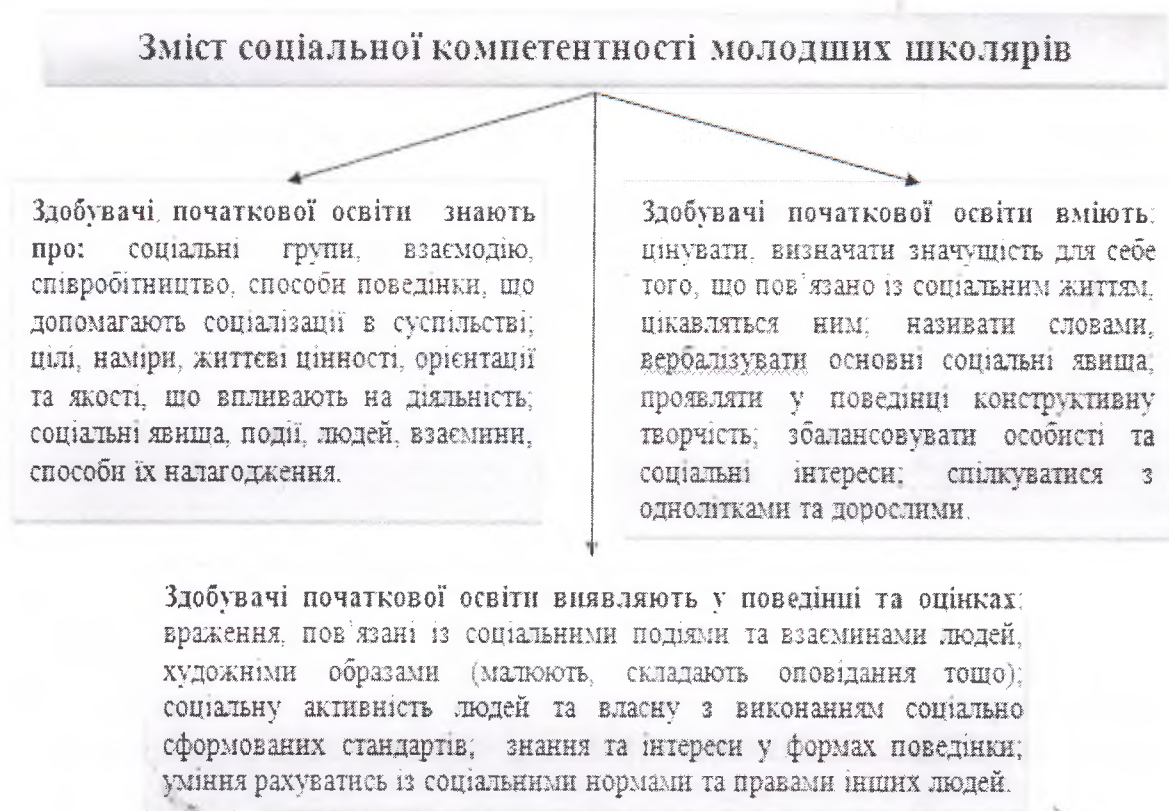

Рис.1.2. Зміст соціальної компетентності молодших школярів

Таким чином, соціальна компетентність здобувачів початкової освіти – це здатність дітей на основі набутих знань та особистісного досвіду ефективно взаємодіяти з іншими і вирішувати соціальні проблеми, що зустрічаються у їх повсякденному житті. Соціальна компетентність визначає здатність учнів початкової школи до повноцінного життя в соціумі, вмінні адаптуватися до змінних умов середовища.

4. Підготовка майбутніх учителів до формування соціальної компетентності у молодших школярів

У контексті сьогодення важливого значення набуває проблема підготовки вчителя початкових класів до формування соціальної компетентності у молодших школярів. Адже саме кваліфікований вчитель сприяє адаптації дитини в соціумі, формує у школярів уявлення про себе як особистість, розуміння своєї неповторності, як члена шкільного колективу, активного учасника соціальних, культурних акцій, виховує соціально-активну особистість.

Аналізуючи зміст освітніх програм спеціальності 013 «Початкова освіта» у Мукачівському державному університеті, можна констатувати, що практично всі дисципліни професійного спрямування сприяють підготовці майбутніх учителів до

формування соціальної компетентності молодших школярів. Зупинимось на цьому детальніше.

Змістове наповнення навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі» передбачає ознайомлення студентів з начальними програмами НУШ, змістом Державного стандарту початкової освіти щодо реалізації соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі; вивчення психолого-фізіологічних особливостей людини; засвоєння способів розвитку творчого потенціалу особистості, методів виховання й самовиховання, освіти і самоосвіти, самоконтролю та самокорекції; пізнання педагогічних аспектів соціальної комунікації і взаємодії в колективі, різних видів діяльності, стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях та способи їх запобігання.

Найбільш ефективними формами занять, які дозволяють формувати основні соціальні компетенції, є семінарські заняття, що проходять у вигляді навчальних дискусій, ділових ігор, міні-конференцій, захисту проектів на соціальну і здоров'язберегаючу тематику та обговорення результатів проведення соціологічних міні-досліджень серед студентів та педагогів. Здобувачі вищої освіти самостійно обирають актуальну тему з програми курсу. Такий підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів сприяє засвоєнню певних соціальних ролей і формуванню активної громадянської позиції. Отримані у процесі вивчення дисципліни знання, уміння та навички дозволять студентам успішно вирішувати чимало соціально-особистісних і професійних завдань щодо ефективної майбутньої соціально-педагогічної діяльності, створення сприятливого психологічного мікроклімату в учнівському та педагогічному колективі тощо. Варто зазначити, що на формування соціальної компетентності у здобувачів вищої освіти, впливає не тільки аудиторна та позааудиторна робота, але і відповідне соціальне-виховне середовище закладу вищої освіти (Фенчак Л.М., 2018).

Одним із засобів соціалізації здобувачів першого ступеня на уроках мовно-літературної освітньої галузі є читання. Адже, читання належить до предметів, в яких так тісно і гармонійно поєднуються навчання і виховання. Соціалізація здобувачів першого ступеня засобами читання – це навчання дітей використовувати у проблемних ситуаціях приклади, наведені у книгах, щоб комфортно себе почувати, впевнено й адекватно діяти (Лавренова М.В., 2017).

«Читання створює своєрідний баланс між вимогами життя та психологічними, фізіологічними й соціальними можливостями людини. Успішна соціалізація засобами читання сприяє розширенню діапазону життєвих можливостей дітей. Вона передбачає оволодіння більш широким спектром соціальних репертуарів, оскільки читання здатне виступати засобом інтерналізації певних норм, позицій і ролей. Читання може розвивати здібність дитини до ідентифікації, здатність розрізнявати й розпізнавати емоції та почуття іншого, зіставляти їх з еталонами нормативної поведінки. (Л.Баліка та Г.Шелюк, 2019, с.138).

У порівнянні з минулими поколіннями, сучасні діти читають дуже мало. Відеофільми, Інтернет, телебачення витісняють читання як пізнавальну і художньо-естетичну цінність. Низька культура читання сучасних молодших школярів призводить до труднощів у навчанні та розвитку логічного мислення й уяви, що тягне за собою неможливість смислового аналізу текстів різних жанрів, нездатність сформулювати внутрішній план дій.

Комунікативна функція дитячої літератури допомагає зрозуміти читачам взаємозв'язки з багатьма сферами життєдіяльності суспільства; ознайомитись з культурними цінностями людей різних епох; вони зберігають неоціненний людський досвід і важливі знання, створені людством, передають їх наступним поколінням. Будь-який текст є багатофункціональним і має свою спрямованість. Соціально-психологічні функції читання, безпосередньо пов'язані з

потребами, інтересами, цільовими установками дітей, визначають коло їхніх читацьких інтересів, переваги, захоплення, впливають на процес формування особистості загалом (В.Мартиненко, 2020, с.18).

Наприклад, сьогодні ми у значній частині молодших школярів спостерігаємо прагнення до самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення, розширення свого світогляду, амбітні установки стати у майбутньому знаменитими та успішними людьми. У читацькій діяльності таких учнів вирізняє інтерес до пізнавальної літератури з різних галузей знань, а саме: дитячі енциклопедії, довідники, словники, серії книжок «Круті знання для пізнання», «Як це влаштоване. Смартфони», до читання книжок серії «Життя видатних дітей», «Маленьким про великих», «Видатні особистості: біографічні нариси для дітей», «7 звичок надзвичайно ефективних людей», «Творча впевненість. Як розкрити свій потенціал». Інтерес до читання зумовлений соціально значущими мотивами, пов'язаними з визначенням таким дітьми свого місця у майбутньому житті, ставленням до знань як важливої цінності, прагненням до інтелектуального та фізичного самовдосконалення.

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування соціальної компетентності молодших школярів здійснюється і у процесі вивчення навчальної дисципліни «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі», яка передбачає опанування студентами комплексу теоретичних знань і практичних умінь, необхідних їм для професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Матеріал лекційних і практичних занять подається у відповідності до робочої програми. Як показує практика, ефективними основними формами та методами організації діяльності майбутніх фахівців під час аудиторної роботи є: педагогічний тренінг (відпрацювання вмінь і навичок застосування елементів педагогічних технологій у роботі з учнями), ділова професійно орієнтована гра (проекування та викладання фрагментів уроків на основі використання сучасних навчальних технологій), інтерактивні вправи «мозковий штурм», «ажурна пилка», «мікрофон», «коло ідей» і ін. (прийняття конкретних рішень з певної проблеми, які спонукають студентів розвивати свою уяву і творчість: вільне висловлювання власних думок), робота в групах, колективна творча робота (розв'язання проблемних ситуацій, що потребують колективного обговорення; розвиток умінь діалогічного спілкування, співробітництва, співтворчості).

Акцентується увага здобувачів вищої освіти на тому, що значний потенціал у формуванні соціальної компетентності молодших школярів має метод проектів. Соціальна спрямованість проектів впливає на розвиток у дітей загальнолюдських цінностей, почуття обов'язку, відповідальності, толерантності. Цікавими є соціальні проекти, які проводять студенти на практичних заняттях: «Діти – дітям», «Школа нових можливостей», «Краплини радості від кожного серця», «Ти можеш все. Можливості безмежні», «Історія досягнень», «Як досягти успіху в житті», «Гордість України» тощо. У процесі фахової підготовки майбутніх учителів Нової української школи для ефективного впровадження компетентнісного підходу в освітньому процесі необхідним є не лише розуміння сутності, структури, педагогічних умов, а й шляхів формування соціальної компетентності в учнів початкової школи (Лалак Н.В., 2018).

У процесі вивчення дисципліни «Педагогічна майстерність (педагогічна творчість)» майбутнім учителям початкової школи пропонується підготувати «Портфоліо досягнень». У широкому значенні портфоліо – це спосіб фіксування, накопичення й оцінки індивідуальних досягнень особистості: своєрідне досьє, що дозволяє відслідкувати особистісно-професійне зростання майбутнього вчителя, де «внутрішнім механізмом» оцінювання є рефлексія власної освітньої траєкторії, навчальної діяльності, академічних та особистісних досягнень. У цьому контексті цілком правомірно розглядати портфоліо альтернативним способом щодо

традиційних форм оцінювання, що дозволяє відстежити динаміку особистісно-професійного становлення здобувача вищої освіти, об'єктивно схарактеризувати його готовність до формування соціальної компетентності молодших школярів. Кожен здобувач заповнює «Карту особистісного зростання», яка дозволяє відстежити динаміку якісних особистісних змін як результат самоаналізу і самооцінювання своїх досягнень, проблем, труднощів (Молнар Т.І. 2018). Це допомагає майбутнім педагогам рухатися вперед, вдосконалюючи професійну майстерність, набуваючи досвіду формування соціальної компетентності в учнів початкових класів.

Висновки

Отже, провівши ретроспективний аналіз досліджуваної проблеми, нами з'ясовано, що головне завдання освіти сьогодні – навчити підростаюче покоління творчо і плідно взаємодіяти із суспільством і в такій спосіб досягати статусу повноправних та компетентних громадян, послідовно й поетапно створювати умови для набуття здобувачами освіти необхідних компетентностей. У психолого-педагогічних дослідженнях соціальну компетентність, як й інші види компетентностей, розглядають у структурі цілісного формування особистості, для якої престижними є такі цінності, як патріотизм, громадянськість, порядність, гідність. Засади цих цінностей особистості формуються, передусім, у ЗЗСО, як в одному з найбільш керованих та регульованих суспільством інститутів соціалізації. У цьому контексті важливого значення набуває проблема підготовки конкурентоспроможного фахівця, що в свою чергу зумовлює необхідність внесення кардинальних змін у зміст та організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Література

- Байбара Т.М. (2010). Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект. *Початкова школа*. – № 8, 46–50.
- Л. Баліка, Г. Шелюк (2019). Читання як важливий засіб соціалізації дитини: актуалізація поглядів В.О.Сухомлинського. *Інноватика у вихованні*. – Вип. 10, 137-143.
- Басова В. М. (2004). Социальная компетентность. *Социокинетика. Лидерство в детском движении: время и ценности*. – Москва: Ассоциация исследователей детского движения, 186-193.
- Беккер Н.В. (2015). Основы формирования социальной компетентности школьников. *Научно-педагогическое обозрение*. –№ 2, 54–62.
- Гончарова-Горяньська М. (2004). Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. – № 7–8, 34–36.
- Державний стандарт початкової загальної освіти (2018) [Електронний ресурс].– Режим доступу:[http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/chinn-stand-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/chinn-stand-(1).pdf)
- Докторович М.О. (2006). Соціальна компетентність: співвідношення наукових категорій. *Матеріали ІХ між нар. наук.-практ. конф. «Наука та освіта – 2006»*. – Т. 2. Педагогічні науки. – Дніпропетровськ, 81–89.
- Зимняя П.А. 2004. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. *Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов*, 325с.
- Калініна Н.В. (2006). Развитие социальной компетентности школьников в образовательной среде: психолого-педагогическое сопровождение. – Ульяновск: УИПК ПРО, 228 с.

- Коваленко В. В. (2015). Формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. – № 6 (37), 37-40.
- Лавренова М.В. (2017) *Соціальні комунікації: теоретичний аналіз*. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія: Педагогіка та психологія. 174-176.
- Лавриченко Н.М. (2000). Педагогіка соціалізації: європейські абриси. – *Київ: Віра Інсайт*, 444 с.
- Лалак Н. В. (2020). Формування громадянської та соціальної компетентностей молодших школярів в умовах сучасного освітнього середовища. *монографія Компетентнісні індикатори стратегії «Європа 2020»: здобутки і перспективи педагогічної освіти*. – Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 242-260.
- Лейчук Р. М. (2013). Соціальна компетентність учнів: до проблеми визначення змісту і структури поняття. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. – № 2, 160–166.
- Мартиненко В.О. (2020). Читання як чинник соціалізації молодшого школяра. *Ціннісна складова соціалізації особистості дитини в умовах сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. – Дніпро, 278 с.
- Молнар Т.І. (2018). Педагогічна майстерність учителя початкової школи: сутність, шляхи формування. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць*. – Мукачево: Вид-во МДУ. – Випуск 1(7), 121-124.
- Нова українська школа: порадник для вчителя (2017). – *Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плетей»*. – URL: <http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-uchytelva.pdf>
- Савенко Н. (2012). Педагогічне проектування закладу життєвої компетентності. *Директор школи, ліцею, гімназії*. – № 2, 90-93.
- Селевко Г. (2004). Педагогические компетенции и компетентность. *Сельская школа*. – № 3, 29–32.
- Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огднійчук З.В. та ін. (2001). Вікова та педагогічна психологія. Київ: Просвіта, 416 с.
- Фенчак Л.М. (2018). Вплив соціально-виховного середовища університету на професійну підготовку майбутніх фахівців початкової освіти. *Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал*. – Дрогобич. – №3(158), 42-47.
- Хуторской А. (2003). Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. – №2, 58–64.
- Шахрай В.М. (2008). Соціальна компетентність особистості в науковій літературі. *Соціальні виміри суспільства: збірник наукових праць*. – Вип. 11. – Київ: Інститут соціології НАНУ, 352–362.

Information about the authors:

Marija Lavrenova – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine. orcid.org/0000-0003-4749-8910

Natalia Lalak – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine. orcid.org/0000-0003-2613-3541

Tatiana Molnar – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine. orcid.org/0000-0002-9082-4868

Lyubov Fenchak – PhD of Pedagogical Sciences. Associate Professor, Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine. orcid.org/0000-0002-3960-8959

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>